

JONATHAN SAFRAN FOER
Me olemme ilmasto: Miten planeetta pelastetaan ruokavalinnoilla? Suom.
Ulla Lempinen. Jyväskylä: Atena 2020. 270 s.

Se etenee koko ajan kaikkialla silmiemme edessä, mutta tapahtumat näyttävät meille irrallisina, yksittäisinä ja paikallisina kriiseinä, joita meidän on vaikea mieltää kuuluviksi kokonaisuuteen nimeltä ilmastonmuutos. Olemme jo menettäneet ja tulemme edelleen menettämään paljon: ilmastonmuutoksen myötä tapahtuvat mullistukset ovat väistämättömiä myös siinä tapauksessa, että kuin ihmeen kaupalla yltäisimmekin vuonna 2015 laaditun Pariisin ilmastopimuksen mukaiseen, ”vain” alle kahden asteen lämpenemisen tavoitteeseen. Meidän tulee kuitenkin pelastaa kaikki, minkä voimme. Tähän tapaan kirjoittaa Jonathan Safran Foer vuonna 2019 ilmestyneessä tietokirjassaan *Me olemme ilmasto: Miten planeetta pelastetaan ruokavalinnoilla?*. Aiemmassa teoksessaan, *Eläinten syömisestä* (2010), Foer keskittyi syömisestä ja eläinmaatalouden monipuoliseen tarkasteluun ja tehotuotannon kritisoimiseen muun muassa eläineettisin perustein. Tässä uudemmassa tietokirjassaan Foer tarkastelee ruokavalintojen merkitystä erityisesti ilmastonmuutoksen hillitsemisen näkökulmasta.

Emme ihmiskuntana tee lähellekään tarpeeksi ilmastonmuutosta torjuaksemme, mutta Foerin mukaan apaattisuudessamme ei ole kyse siitä, ettemme tietäisi, miten toimia. Sen sijaan ilmastonmuutos on ilmiö, jonka kyllä tiedostamme, mutta johon

emme usko: ilmastonmuutos ei yllä tunnetasollemme asti. Meitä vaivaa eräänlainen uskonkriisi. On kuitenkin eräs asia, jonka ääneen sanomista on pitkään vältelty, jos aivan viime vuosia ei oteta lukuun: yksi merkittävimpiä muutoksia, jolla ilmastonmuutoksen torjuntaa voi yksilönä edistää, on vähentää reippaasti omaa eläinperäisten tuotteiden kulutustaan. Tämän esiintuominen on Foerin mukaan kuitenkin vaikeaa, ja hän on siinä oikeassa. Pyrkimys kannustaa kasvissyöntiin tai kasvispainotteisempaan ruokailuun koetaan helposti henkilökohtaisten valintojen kyseenalaistamisena ja niistä syylistämisenä. Tämä lienee yksi syy sille, että jopa suuret ympäristöjärjestöt ovat aiemmin vältelleet kasvispainotteisen ruokavalion puolesta puhumista ilmastonmuutoskeskustelun yhteydessä. Foer havainnollistaa tätä välttelyä kirjassaan välttelemällä sitä itsekin kirjan ensimmäisen kolmanneksen ajan – tai oikeastaan hän kyllä käsittelee aihetta, mutta ei kirjoita sitä auki. Kirjassa melko pitkään jatkuva ydinaiheen vältteleminen on mielestäni erikoinen ratkaisu, mutta Foer kirjoittaa muutoin niin oivallisesti, ettei se häiritse kirjassa etenemistä.

Foerin tärkein viesti tuntuu olevan, että eläinmaataloutta ei voida ohittaa keskustelussa ilmastonmuutoksessa, sillä se on yksi merkittävimmistä ilmastonmuutoksen syistä. ”Ruokailutottumusten muuttamisella ei yksinään pelasteta maapalloa, mutta sitä ei myöskään pelasteta muuttamatta niitä”, Foer kirjoittaa. Hänen mukaansa suurimmalle osalle ihmisistä kasvissyöjäksi ryhtyminen ja sen mukanaan tuomien mahdollisten uusien identiteettien omaksumi-

nen on kuitenkin liikaa vaadittu. Täysin kasvisperäiseen ruokavalioon siirtymisen sijaan Foer ehdottaakin hieman lievempää, mutta silti konkreettista sitoumusta: ei eläinperäisiä ruokia ennen päivällistä. Eli aamiaisella ja lounaalla vain kasviperäisiä aineksia, mutta myöhemmin esimerkiksi päivällisellä voi halutessaan syödä lihaa ja/tai muita eläinperäisiä ruokia. Foer sijoittaa mahdollisuuden eläinperäisten ruokien syömiseen päivän toiselle puoliskolle, koska hän katsoo sosiaalis-kulttuurisesti merkittävimpien aterioiden olevan pääasiassa nimenomaan päivällisiä – ei läheskään yhtä usein lounaita saati aamiaisia. Foerin mukaan jo tällä tavoin toimimalla saavutetaan merkittävä vähennys eläinperäisten ruokien kulutuksessa.

Kirjan keskeisen teeman paljastuttua siirrytään osioon, jossa Foer esittää lähdeviitteillä varustettuja napakoita tietoisuutta eläinmaatalouden vaikutuksesta ilmastonmuutokseen sekä perusteluita sille, miksi suurten yritysten ja päättäjien lisäksi myös yksilöiden on välttämätöntä olla mukana ilmastonmuutoksen torjunnassa. Tämän jälkeen siirrytään lukuun, jossa Foer käsittelee ihmisen vaikeutta nähdä maapalloa, kotiplaneettaansa, yhtenä suurena kokonaisuutena ja kaikkien planeetalla asuvien yhteisenä, ainoana kotina. Foer kyseenalaistaa joidenkin kosmologienkin esittämän toiveikkaan ajatuksen siitä, että voisimme kenties hylätä kotimme ja etsiä jonkun toisen, (vaivoin) asuttavaksi kelpaavan planeetan. On kuitenkin merkittävästi helpompaa tehdä muutoksia tässä kodissa, joka meillä jo on ja jonka elinolosuhteet jo sopivat meille, kuin yrittää perustaa koti toisaalle, jossa kaikki pitäisi

luoda alusta pitäen uudestaan. *Me olemme ilmasto* on kirjoitettu ennen koronavirusta, joka tuntuu näyttäneen, että ihmiskunta voi ainakin jossain määrin kokea yhteyttä viimeistään yhteisen, suuren uhan edessä. Mutta mitä pitäisi tapahtua, jotta ilmastonmuutokseen suhtauduttaisiin yhtä suurella vakavuudella? Foer ei tiedä suoraa vastausta, mutta valaa lukijaansa uskoa: yksilöiden teoista koostuvalla joukkovoimalla ilmastonmuutoksen torjuminen on mahdollista, ja juuri siksi ihan jokaisen pitää yrittää.

Toiseksi viimeisessä luvussa Foer kuvaa eräänlaista ilmastonmuutoksen alati tiedostavan henkilön näkökulmasta käytyä sisäistä keskustelua, jossa tähdenytyy Foerin oma asema suhteessa ilmastonmuutosta hillitsevään toimintaan. Hänen omiin ajatus- ja toimintamalleihinsa suuntautuvan itsekritiikin lisäksi luvussa ilmennetään niitä turhautumisen kokemuksia, joita voi herätä, kun yrittää puhua ilmastonmuutosta hillitsevien ruokavalintojen puolesta sellaisille ihmisille, jotka käyttäytyvät kuin heidän ruokavalinnoillaan ei olisi mitään merkitystä. Foer tuo kuitenkin toistuvasti esiin olevansa yksi heistä, joita ilmastonmuutosta koskeva uskonkriisi vaivaa. Hänkään ei ole tehnyt tarpeeksi ilmastonmuutosta hillitäkseen, edes syömisen saralla. Lienee toki yleisesti ottaen viisasta, että jonkinlaista muutosta lukijoissaan tavoitteleva kirjailija avaa myös omakohtaisia kokemuksia ilmastonmuutostietoisista yrityksistä – niin onnistuneista kuin pieleen menneistäkin – tässä tapauksessa lähinnä syömiseen liittyvät linjanvedot. Ne muistuttavat siitä, ettei kirjoittajakaan ole puhtoisesti esi-

merkillinen ilmastoaktivisti, eikä sellaiseen tarvitse pyrkiäkään.

Onkin todella tärkeä huomioida, että ilman täydellisyysden tavoitteluakin voi tehdä paljon – kysymys ei ole joko-tai-asetelmasta. Ei voida myöskään vaatia, että muutokseen kannustava on itse tahraton, jatkuvasti voimakastahtoinen eikä koskaan polultaan horjuva pioneeri. Tätä vasten kirjailijan ajoittain harjoittama itseruoskinta saa miettimään, voisiko olla niin, että samoin kuin oman esimerkillisyytensä esiintuomisesta, myös liiallisesta omien lipsahdusten märehimisestä voi olla enemmän haittaa kuin hyötyä. Se nimittäin saattaa luoda mielikuvaa siitä, että muutokset ovat hyvin vaikeita, elleivät mahdollisia, eikä virheille tai poikkeuksille ole ollenkaan tilaa, tai vähintäänkin niiden jälkeen pitää suorittaa jonkinlainen julkinen synnintunnustus. Foer nimittäin kokee syyllisyyttä ruokavalinnoissaan tekemiensä poikkeusten takia. Kuitenkin niiden suhteellisesti mitätön määrä on valtaosalle ihmisistä kuitenkin silkkaa utopiaa. Viimeisen 20 vuoden aikana hän kertoo syöneensä lihaa noin parikymmentä kertaa.

Suhteessa siihen, että Foer yrittää kannustaa eläintuotteiden merkittävään vähentämiseen, hän lisäksi välittää kirjassaan melko harmaata kuvaa kasvissyönnistä: kuin se olisi yhtä taistelua ainaisen lihanhimon kanssa. Aivan kuin Foerin antama mielikuva heijastelisi myös kasvissyöntiin kohdistuvaa uskonkriisiä. Mielestäni Foerin antama kuva kasvissyönnistä onkin hieman ajastaan jäljessä. Monet kasvissyöjät nimittäin kokevat, ettei kasvissyönti jätä kylmäksi – saati nälkäiseksi – vaan maistuvan ja täyttävän

kasvissyönnin tavoittamisessa on lähinnä kyse siitä, että löytää monia uusia hyviä ruokia entisten totuttujen tilalle. Kasvissyönti (jolla tarkoitan tässä yhteydessä sekä vegetaarista, eli lihatonta, että vegaanista, eli vain kasvisperäisiä aineksia sisältävää ruokavaliota, joskin jälkimmäistä painottaen) ei ole siis vain yhdensuuntaista luopumista ja askelia polulla epätydyttävään, vaikkakin oikeamieliseen syömiseen. Sen sijaan kasvissyönti voi tarkoittaa uusia ja antoisiaakin löytöretkiä, jolla lihanhimo saattaa hyvinkin hellittää otettaan.

Niille, joille lihan vaihtaminen kasviproteiineihin sekä kenties myös muun eläinperäisen ruuan korvaaminen kasvisperäisellä ravinnolla joka aterialla tästä ikuisuuteen on mahdoton ajatus, Foerin kirjan idea on tärkeä: ilmastonmuutoksen hillinnän näkökulmasta eläinperäisen ravinnon vähentäminen riittää. Kirjassa esitetty ehdotus on myös tärkeä muistutus siitä, että vähentämisestä on hyvä tehdä selkeä päätös, sillä jos päättää vain hahmottomasti vähentää, joutuu jatkuvasti pohtimaan rajanvetoja tapauskohtaisesti. Onkin hyvä luoda muutokselle jonkinlaiset, vaikkapa Foerin ehdotuksen mukaiset, raamit (eli ei eläinperäisiä ruokia ennen päivällistä). Silloin vähentämissäätöksessä on helpompi pitäytyä.

Foer käsittelee ihmiskunnan ilmastonmuutoksen myötä kohtaamia eksistentiaalisia ja konkreettisesti selviytymiseenkin liittyviä kysymyksiä erilaisten esimerkkien kautta, joita hän ammentaa niin ihmiskunnan historiasta kuin hänen oman sukunsa tarinasta. Kerronta on kaunista ja moniulotteista, eikä tekstistä voi

olla nauttimatta, vaikka sen aihe onkin äärimmäisen vakava. Toisinaan haikeuteen ja epätoivoonkin ajautuvassa kirjassa kuitenkin onnistutaan pitäytymään muutoksen mahdollisuuden puolella. Foerin kirja toimii oivana kertauksena ja muistutuksena siitä, minkä vuoksi muutosta kohti on kurotettava. Tätä kaikkea korostaa kirjan päättävä osa otsikolla "Enemmän elämää", jonka viimeisen luvun kirjailija on kirjoittanut kirjeeksi omille lapsilleen.

Minulle *Me olemme ilmasto* oli lukukokemuksena merkittävä, vaikei sinällään tarjonnut juurikaan uutta tietoa. Se toimi tärkeänä muistutuksena ilmastonmuutoksen seurauksista, ja Foerin tapa käsitellä teemaa on varsin syvälinen. Kirja on hyvin kiinnostavasti kirjoitettu, ja Ulla Lempisen käänös on onnistunut. Joistakin kriittisistä huomioistani huolimatta pidän kirjan osuutta ilmastonmuutosta ja ruokavalintoja käsittelevään keskusteluun arvokkaana, sillä oletan, että suurin osa ihmisistä kokee eläintuotteiden vähentämisen itselleen helpommin lähestyttävänä tavoitteena verrattuna esimerkiksi vegaaniksi ryhtymiseen. Foerin kirja antaa näkyvyyttä sellaisille muutoksille, jotka eivät ehkä mullista yksilön koko elämäntapaa, mutta tulevat hyvin merkittäviksi, kun yhä useampi yksilö ne toteuttaa. Foerin ansioksi luettakoon myös se, että hän käsittelee syömistä hyvin kokonaisvaltaisella tavalla sen sosiaalis-kulttuurisia ulottuvuuksia unohtamatta.

Terhi Hannola, TM
Uskontotieteen
väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto

JEENA RANCKEN
Yliluonnollinen kokemus:
Tulkinta, merkitys ja
vaikutus. Tampere:
Vastapaino 2017. 371 s.

Jeena Ranckenin sosiaalipsykologian alaan kuuluva väitöskirja *Yliluonnollinen kokemus* on malliesimerkki väitöstyöstä, jota myös kyseisen tieteenalan ulkopuolinen lukija voi kiinnostunena lukea ja ymmärtää. Tätä arviota on syytä lukea samoin, tieteenalan metodiikkaa tuntemattoman lukijan arviona ja peilauksena arvioitsijalle tutumpaan systemaattisen teologian lähestymistapaan. Tutkimuksen metodi sijoittuu kielellisen, narratiivisen sosiaalipsykologian piiriin.

Ranckenin teoksesta tekee luettavan ensinnäkin sen selkeä ja havainnollinen rakenne. Heti johdannon jälkeen hän esittelee tutkimusaineistonsa eli 84 kertomusta omakohtaisesta yliluonnollisesta kokemuksesta. Tapauskertomusten esittely heti alussa herättää lukijan mielenkiinnon tarkasteltavaan aiheeseen. Ranckenin tapa kirjoittaa on sujuva ja selkeä. Hän vie tutkimustaan eteenpäin kirjoittaen yksikön ensimmäisessä persoonassa ja havainnoiden samalla myös omaa tutkimusprosessiaan. Teologisen tutkimuksen kirjoittamistapaan tottuneelle lukijalle tämä on uutta, mutta kirjoitustyyli pitää lukijan mielenkiinnon yllä läpi pitkän teoksen. Ranckenin tutkimus on laajuudeltaan 371 sivua, mutta rakenne kantaa loppuun saakka.

Tutkimuksen lähtökohtana on, että yliluonnollinen kokemus on kielellinen ja tarinallinen kokemus. Sen tulkinta puolestaan on vahvasti sidoksissa yhteisöön ja kokijan sille antamaan merki-

tykseen. Kokemuksen aitoutta ei ole mahdollista eikä mielekästä pyrkiä todistamaan oikeaksi tai vääräksi luonnontieteen keinoin. Kokemuksen vaikutuksia sen sijaan on mahdollista tutkia, ja Ranckenin aineistona ovat kokemukset siten kuin haastateltavat niistä itse kertovat. Sen vuoksi Rancken ottaa lähtökohdakseen William Jamesin periaatteen: sitä, mikä vaikuttaa todellisuuteen, on myös kutsuttava todellisuudeksi (s. 8).

Rancken asettaa tutkimukselleen kaksi tehtävää. Ensiksikin hän tekee historiallisen katsauksen yliluonnollista kokemusta käsittelevään aiempaan tutkimukseen. Toiseksi hän tekee empiirisen, narratiivisen tutkimuksen yliluonnolliseksi tulkitusta kokemuksesta ja sen vaikutuksesta haastateltavan elämään.

Eri kyselytutkimusten perusteella jopa neljä viidestä ihmisestä uskoo johonkin yliluonnolliseen. Ranckenin tarkastelemat kuvaukset liittyvät useimmiten niin sanotun "new agen" tai uuden henkisyyden tulkintaperinteisiin. Kristillisestä perinteestä käsin teosta lukeva tunnistaa joukosta kristillisiä kääntymyskertomuksia. Aineistoon kuuluu myös kansanuskon perinteestä käsin tulkittuja kokemuksia. Rancken liittyy erittäin mielenkiintoisella tavalla tutkimansa yliluonnolliset kokemukset laajempaan murrokseen henkisyyden ja hengellisyyden kentällä. Perinteiset (kristilliset) uskonnolliset tulkinnat ovat saaneet rinnalleen kasvavan määrän uusia ja uusvanhoja henkisiä tulkintaperinteitä. Yksi tyypillinen piirre uushenkisyydelle näyttää olevan välittömän, henkilökohtaisen kokemuksen merkityksen